

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ НЕГАЦІЇ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

*С. О. Швачко, д-р філол. наук, професор;
Л. С. Кравець, студентка,
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна*

В статті аналізуються особливості вживання лексичних маркерів негациї в англійській мові. Увага фокусується на моно- та полінегациї, експліцитному та імпліцитному способах омовлення негациї. Розглядається частининомовна приналежність негативних маркерів.

***Ключові слова:** категорія негациї, імпліцитна/експліцитна негация, художній дискурс, мононегация, полінегация.*

***Актуальність** теми дослідження об'єктивується інтересом науковців до питань системного функціонування лексичних засобів омовлення негациї, а також відсутністю аналізу найбільш фреквентивних лексичних маркерів категорії негациї в модусі англійської мови.*

***Метою** статті є систематизація найбільш поширених лексичних засобів вербалізації категорії негациї в англійській мові.*

Для досягнення поставленої мети сформульовані такі завдання: осмислити природу негациї, опрацювати основні лексичні засоби омовлення негациї, проаналізувати імпліцитність та експліцитність вираження заперечення, дослідити феномен мононегативності та полінегативності, розглянути специфіку вживання лексичних маркерів заперечення в англійському художньому дискурсі.

***Об'єктом** статті виступає категорія негациї.*

***Предмет** дослідження – лексичні маркери негациї в англійському художньому дискурсі.*

Негация – це особлива мовна категорія, яка входить до числа мовних універсалій і відрізняється винятковим положенням в різних галузях суспільних знань: філософії, логіці, психології, математиці, мовознавстві. Вона відіграє вагомий роль у процесі комунікації, належить до числа основних ментальних операцій. Це – один з абстрактних концептів, який екстеріоризується у модусі всіх мов.

Лінгвістичним енциклопедичним словником негация визначається як одна з властивих усім мовам світу вихідних, семантично нерозкладних смислових категорій, що не піддаються визначенню через більш прості семантичні елементи [1, с. 354].

О. М. Пешковський виділяє типові риси заперечення, характеризуючи цю категорію як елемент значення речення, який вказує, що зв'язок, який встановлюється між компонентами речення, на думку мовця, реально не існує або, що вихідне стверджувальне речення відкидається мовцем як помилкове [2, с. 421].

У більшості випадків заперечене висловлювання формулюється за умови, що відповідна стверджувальна одиниця була вербалізована раніше або входить в спільну презумпцію мовців. Негация розглядається як один із способів заперечення, заборони, небажання, однією з функцій негациї може бути відхилення думки учасника комунікації, корекція або табу на виконання якоїсь дії.

За способом вираження негативного значення в мовленні розрізняють експліцитну та імпліцитну негацию. За визначенням Є. Й. Шендельс, під експліцитністю слід розуміти безпосереднє, відкрите вираження якого-небудь значення, а імпліцитність передбачає опосередковану, приховану вербалізацію [3, с. 109].

Експліцитним, або явним, є те, що має своє власне, повне безпосереднє словесне вираження. Як писав К. А. Долінін: «значення або експліцитний зміст висловлювання (тексту) – це зміст, який безпосередньо виражений сукупністю мовних знаків, з яких складається цей вислів. Експліцитний зміст – це те, що сказано відкритим текстом» [4, с. 6].

І. В. Арнольд під невираженим вмістом (тобто імпліцитністю) у вербальній комунікації розуміє додатковий сенс, що виникає в мікротексті і не виражений безпосереднім значенням співвідносних одиниць мови [5, с. 4].

В. А. Кухаренко визначає імпліцитність як «додатковий смисловий чи емоційний зміст» тексту, який являє собою сукупність імпліцитного сенсу всього висловлювання і імплікацій окремих слів цього тексту. Імпліцитне значення створюється за рахунок художніх і стилістичних прийомів, використання певних мовних одиниць, що порушують логічні зв'язки в тексті і способів побудови мовного висловлювання в цілому [6, с. 63].

Імпліцитність як лінгвістичне явище характеризується невираженістю елементів значення формальними засобами, проявляється на всіх рівнях мови і додає мовним одиницям додаткову глибину і багатшаровість. Особливістю імпліцитного заперечення є асиметрія (невідповідність) плану змісту і плану вираження. Імпліцитне заперечення визначається при семантичному аналізі мовних одиниць, оскільки не має власних маркерів в поверхневій структурі висловлювання, і його значення можна визначити за допомогою мовних і немовних засобів [7, с. 12]. Лінгвістичними маркерами імпліцитного заперечення є лексико-семантичні засоби та їх індикатори. До нелінгвістичних маркерів належать мовленнєва ситуація, контекст, фонові знання (наївна картина світу) та невербаліка (міміка, рухи тіла, жести, тощо).

Лексичні засоби негатиї включають в себе як повнозначні частини мови, так і синтаксичні форманти. Серед них фреквентивними маркерами негатиї є дієслова, частки, прикметники, оскільки в мовленні найчастіше заперечується якість, стан і дія референтів. Набагато рідше несуть в собі негатию числівники та службові частини мови.

Заперечне та негативне значення експліцитно вербалізують займенники *none*, *nothing*, *nobody*, *no* та інші.

Займенник *no* поєднується з усіма класами іменників, з якими виступають стверджувальний невизначений займенник *some* і запитально-невизначений займенник *any*. У такому випадку він виступає у ролі означення або підмета:

There was no color in her face now except for her eyes (8, p. 726).

Her daughter was no trouble at all in the mornings, getting herself washed and dressed before having her breakfast (9, p. 9).

Yet Leah felt no animosity, what with Sadie seemingly miserable all the time (10, p. 18).

I know it's not nice to have someone banging hell out of yer, but there's no need to moan (9, p. 21).

He willed her to live with a quiet cold will which no hunger, no destitution, no pain, nor chill, nor hatred could break (8, p. 12).

Складні негативні займенники вживаються у функції субстантивного члена речення. Форма родового відмінка займенника *nobody* (*no one*) виступаючи у функції означення, одночасно може служити детермінантом іменника. Займенник *nothing* зазвичай виступає в роді додатка:

All I want is a fair chance in life, nothing more (11, p. 119).

...which had nothing to do with being too shy to live and work in a strange town (10, p. 19).

I had to leave him there so nobody could see him (11, p. 113).

Оскільки займенник *none* – еквівалент субстантивного словосполучення, воно поєднується з дієсловом як у формі однини, так і множини, залежно від змісту словосполучення:

None of them standing around that morning had cared about the mountain sunrise (11, p. 96).

Have yer forgotten that none of the pubs is open on Christmas Day? (9, p. 9).

None of the usual squealing tyres, gunfire or explosions (11, p. 61).

Прислівник *never* також виступає в ролі експліцитного маркеру категорії негачії.

They never spoke in ambiguities (8, p. 760).

He's nineteen, and according to what his mother told Betty, he's never had a proper girlfriend (9, p. 13).

Частками в англійській мові називаються службові слова, які використовуються для посилення, уточнення, обмеження або заперечення інших слів та словосполучень у реченні. Це – незмінні слова, які уточнюють сенс інших слів, додають модальні або експресивних відтінків словам чи групам слів. Найчастотнішим засобом експлікації заперечення в англійській мові слугує частка *not*, яка може заперечувати предикат, суб'єкт та інші блоки речення.

Наприклад, у таких реченнях негативна частка заперечує присудок:

'You'll not be wanting extra for yourself then?' one demanded (8, p. 33).

I don't go every night, so don't be giving me a bad name (9, p. 9).

I have to admit I don't know which I like better – feeding chickens and threshing grain, or playing with my sweet baby sister (10, p. 10).

Частка *not* є основним засобом оформлення негативного речення, але може надавати заперечне значення слову і в тих випадках, коли виступає при іменнику в однині з неозначеним артиклем, і підкреслює повну відсутність предмета, що позначається іменником:

Not a penny recovered (12, p. 19).

Not a single bloody word, now I think of it (13, p. 89).

Імпліцитне заперечення виражається семантично дієсловами, іменниками, прикметниками і прислівниками. До дієслів з негативним значенням належать: *refuse, deny, refrain, reject, abandon, antagonize, end, banish*. Наприклад,

Why is it that you reject love and tenderness? (8, p. 508).

Betty went around to see his parents as soon as she knew, but the lad denied everything (9, p. 13)

You have only to refrain from asking questions. (8, p. 219).

She hated the things and only wore them on high days and holidays (9, p. 27).

She abandoned the pose to glare at him (14, p. 9).

I have only to abandon my principles, desert my convictions, give up all that makes life endurable to a man (8, p. 449).

It would be fatal to antagonize Joseph Armagh, to whom he greatly owed his past election (8, p. 416).

Lucien banished such thoughts (14, p. 191).

And you refused, Joe you keep me off my feet (8, p. 311).

And all was ended and he was emptied and there was nothing else (8, p. 18).

Іменники *dejection, objection, denial, refusal, reluctance, hatred, darkness, silence* також вербалізують категорію заперечення:

He shook his head in denial (14, p. 216).

We will go back for a moment, if you please, to your daughter's refusal to let her wardrobe be examined (13, p. 157)

There was silence (14, p. 12).

The look of dejection on their dirty faces made her smile (9, p. 2).

Hatred is a very stupid thing, unless you can make it work for you (8, p. 514).

And it'll give me the strength to stand the sight of me son in his nakedness without fainting with shock (9, p. 6).

"Please stay", she whispered into the darkness (14, p. 125).

Mr. Betteredge', he said 'have you any objections to oblige me by shaking hands?' (13, p. 110).

She could understand Dad's reluctance to talk about Phoebe in Lois's hearing (15, p. 24).

Фреквентивними засобами омовлення категорії негачії виступають прикметники та утворені від них прислівники. У такому разі заперечується не все висловлювання (речення), а тільки окремі блоки. Наприклад:

Meadowlarks scowled at the parched earth void of worms (10, p. 15).

If she found living in the house with them too oppressive, she could find a small flat for herself (15, p. 14).

Black tree roots and thick shrubbery caused her bare feet to stumble (10, p. 20).

At long last, he fell silent (11, p. 106).

Are yer all deaf or something? (9, p. 3).

He found himself enjoying life, reluctantly, and finding pleasure where he had never known it lived (8, p. 489).

Maybe it was wrong (11, p. 92).

The housekeeper eyed the empty gig behind Madeline (14, p. 172).

The kitchen of the two-up-two-down was so small Kate barely needed to move her feet (9, p. 15).

Таким чином, лексичні засоби експлікації заперечення являють собою такі маркери, в семантиці яких криється однойменна сема. При цьому негативна характеристика слова однієї частини мови вільно переходить на іншу частину мови в процесі словотворення. Поряд з іншими засобами, лексичні засоби надають мовцеві багатий вибір відтінків заперечення, дозволяють максимально точно оперувати мовними засобами, формувати ту чи іншу мовну ситуацію, добиватися інтендованих ідей. Перспектива подальшого дослідження полягає у вивченні типології імпліцитних засобів позначення негачії в англійській та українській мовах.

SUMMARY

LEXICAL MEANS OF NEGATION IN THE ENGLISH ARTISTIC DISCOURSE

S. Shvachko,

L. Kravets,

Sumy State University,

2, Rimskogo-Korsakova St., 40007, Sumy, Ukraine

This article deals with the lexical means of negation in the English artistic discourse. A special attention is paid to mono- and polynegation, to explicit and implicit ways of exteriorization of the mentioned category.

Keywords: *category of negation, mononegation, polynegation, lexical means of negation.*

РЕЗЮМЕ

ЛЕКСИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА ВЫРАЖЕНИЯ КАТЕГОРИИ НЕГАЦИИ В АНГЛОЯЗЫЧНОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ ДИСКУРСЕ

С. А. Швачко,

Л. С. Кравец,

Сумский государственный университет,

ул. Римского-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина

В статье анализируются особенности употребления лексических маркеров негации в английском языке. Внимание фокусируется на моно- и полинегации, эксплицитном и имплицитном способах оязыковления негации. Рассматриваются части речи, которые чаще всего выражают негацию.

Ключевые слова: *категория негации, имплицитная/эксплицитная негация, мононегация, полинегация.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с.
2. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении / А. М. Пешковский. – 8-е изд., доп. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 544 с.

3. Шендельс Е. И. Имплицитность в грамматике / Е. И. Шендельс // Вопросы романо-германской филологии: сб. науч. тр. МГПИИЯ им. М. Тореца. – 1977. – 112 с.
4. Долинин К. А. Интерпретация текста: французский язык / К. А. Долинин. – М.: КомКнига, 2005. – 304 с.
5. Арнольд И. В. Статус импликации в системе текста / И. В. Арнольд // Интерпретация художественного текста в языковом вузе: (Методика исследования): межвуз. сб. науч. тр. – JL : Ленингр. гос. пед. ин-т. им. А. И. Герцена, 1983. – С. 3-14.
6. Кухаренко В. А. Интерпретация текста [Текст] / В. А. Кухаренко. – М.: Просвещение, 1988. – 191 с.
7. Агачева С. В. Функционирование отрицания в устойчивых сочетаниях на материале русского, английского и немецкого языков [Текст]: автореф. дис. канд. филол. наук / С. В. Агачева. – Тверь, 1992. – С. 12.
8. Caldwell Taylor. Captains and the Kings / T. Cadwell. – NY, Fawcett Books, 1993. – 814 p.
9. Jonker Joan. Strolling with the one I love / J. Jonker. – London: Headline book publishing, 2002. – 467 p.
10. Lewis Beverly. The Betrayal, Bethany / B. Lewis. – House Publishers, Minnesota, 2003. – 358 p.
11. Hayden Torey. Innocent foxes / T. Hayden. – London: Clays Ltd., 2011. – 347p.
12. Pearson Ridley. The Body of David Hayes / R. Pearson. – New York: Hyperion, 2004. – 367 p.
13. Collins Wilkie. The Moonstone / W. Collins. – Wordsworth Classics, 1993. – 434 p.
14. McPhee Margaret. The Wicked Earl / M. McPhee. – UK. : Mills & Boon, Eton House, 2007. – 297 p.
15. Baker Anne. Moonlight on the Mersey / A. Baker. – Headline Book Publishing, 1996. – 503 p.

Надійшла до редакції 3 лютого 2014 р.